

İŞSİZLİK HİSTERİSİ ÜZERİNE: TÜRKİYE DENEYİMİ (1992- 2009)¹

Yrd. Doç. Dr. Sara ONUR*

Öz

Makalemiz işsizlik üzerinde, Histeri olarak enflasyon politikasının etkileriyle ilgilidir. Bunun için, öncelikle 1992- 2009 yılları arasında resmi olarak uygulanan, enflasyon hedeflemesinin ex- ante ve ex- post etkilerini sınamaktadır. İşsizlik üzerinde histeri olarak enflasyon hedeflemesinin etkilerini bulmak için, bağımsız değişken olarak enflasyon, bağımlı değişken olarak işsizlik ve kontrol değişkeni olarak GSMH olarak üç değişkenden oluşan regresyon modelini kurmuştum. Yıllar 1992- 2009 olup, kukla değişkendir.

Anahtar Kavramlar: Histeri, Enflasyon, İşsizlik.

ON UNEMPLOYMENT HYSTERESIS:

THE EXPERIENCE OF TURKEY (1992- 2009)

Abstract

Our paper' s interested in the effects of targeting policy on unemployment rates as hysteresis. For this, firstly, I examine the years, which' re put into 1992 between 2009 formly as ex-ante and ex- post effects inflation targeting.

To find the effects of inflation targeting on unemployment as hysteresis, I form the regression model which is taken three variables which, are variable dependent variable' s unemployment, independent variable' s inflation, control variable' s GDP (Gross Domestic Product). The Years (1992- 2009)' re dummy variables.

Keywords: Hysteresis, Inflation, Unemployment.

¹Bu makale, Kare Johansen' a ait, 'Hysteresis in Unemployment: Evidence from Norwegian Counties', Working Paper Series, No.6/2002, **Department of Economics, Norwegian University of Science and Technology**, Norway, www.svt.ntnu.no/iso/wp/wp.htm makalenin kritiğine yönelik olarak şekillenmiştir.

* Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, sara_onur@yahoo.com

Giriş

1990' lı yıllar ülkelerin uyguladıkları ekonomi politikaları açısından farklı bir önemi haizdir. Bu yıllarda ülke hükümetleri, enflasyon hedeflemesi politikasını uygulamaya başlamıştır. Enflasyon hedeflemesi politikası, parasal otoritenin işsizlik ve çıktıyı ters olarak etkilemeksizin, fiyat istikrarını sağlamaya uğraşmasıdır. Fakat, 'hiçbir şey karşılıksız olmaz' ilkesine göre, hedefim enflasyon hedeflemesi politikasının faturasının, işsizlik üzerinde histeri etkisi biçiminde var olup- olmadığını öğrenmek, enflasyon hedeflemesi politikasının Yeni Keynesgillere ait histeri' ye neden olup - olmadığını test etmeye yönelmektedir. Bu nedenle yapılan ekonometrik analizde, enflasyon hedeflemesi kukla değişken olarak alınmaktadır.

10 Mayıs 2001 tarihinde, Yeni Türk Ekonomi Politikası, 'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı', Türkiye' de uygulanmaya konulmuştur. Bu yeni ekonomi politika, örtük ve açık enflasyon hedefleme olarak iki boyuta sahiptir. Örtük enflasyon hedeflemesi, 2001 ve 2005 yılları arasında ve 2005' den halihazıra kadar açık enflasyon hedeflemesi uygulanmıştır. Çalışma daha çok Histeri üzerine yoğunlaşacağından, enflasyon hedeflemesi konusuna girilmeyecektir.²

Histeri üzerine yapılan çalışmaların ortak noktası, bir ülkedeki kurumsal yapıya dayanmasa bile bunlar arasında belirli bir etkileşimin olmasıdır.³ Bu çalışma, geleneksel histeri modellerinin aksine, kurumsal yapıya dayandırılmaktadır. Ayrıca çalışmada, geleneksel histeri modellerinin işsizlik üzerindeki 'tek seferlik geçici bir şokun sürekli etkileri' yerine, işsizlik üzerinde 'bilinen- kamuoyuna bildirilen kurumsal yapı değişikliğinin sürekli etkileri' araştırılmaktadır.

1. Literatürde Histeri Kavramı' nın Açıklanması

Literatürde, işsizliğin durağan olup- olmadığı, işsizlik üzerinde geçici şokların etkilerinin kalıcı olup- olmadığı ve işsizlik – enflasyon arasındaki ilişkinin niteliği konusunda birbirine zıt iki görüş vardır. Bunlardan ilki Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi ve/ veya daha sonra bu hipotezin geliştirilmesiyle ortaya çıkan NAIRU (enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı) Hipotezi, diğeri ise Histeri' dir.⁴

Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi, Yeni Klasik İktisat Biliminin, 1968 yılındaki kolu olan Monetarist Ekolü' n öncüsü Friedman' la başlamıştır. Aynı yıllarda Phelps tarafından da desteklenen Friedman' ın Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi' ne göre, işsizlik doğal ve özellikle de durağan bir süreç olup, meydana gelen şoklar işsizlik üzerinde kısa vadeli geçici etkiler meydana getirmiş olsa da, işsizlik uzun dönemde doğal bir orana⁵, durağan bir yapıya ve dikey bir eğilime sahiptir. Doğal İşsizlik Oranı' nın üzerindeki işsizlik oranları, enflasyon oranlarında düşme meydana getirmektedir.⁶

Friedman' a göre, işsizlik ve enflasyon arasındaki geçici bir değiş- tokuş daima vardır. Bu geçici, sürekli olmayan işsizlik, birim başına enflasyondan değil, enflasyonun artan

² Enflasyon Hedeflemesi için bkz. Sara Onur, "Türkiye Ekonomisi' nde Faiz Oranları – Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980- 2005), Journal of Qafqaz University, November 24, 2008.

³ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, "Unemployment, Hysteresis and Transition", **Scottish Journal of Political Economy**, Vol.51, No:3, August 2004, pp 377.

⁴ T.D. Stanley, "Integrating The Empirical Tests of The Natural Rate Hypothesis: A Meta- Regression Analysis", **KYKLOS**, vol: 58, 2005, No: 4, pp. 632.

⁵ Veli Yılancı, "Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10 (2), 2009, sh. 325.

⁶ T.D. Stanley, "age. sh. 632.

bir oranından, genellikle ortalamadan elde edilen, beklenmeyen enflasyondan gelmektedir. Nihai olarak, Friedman' a göre, işsizlik doğal oranına dönmektedir.⁷

Friedman' a göre, diğer kaynaklardan veya parasal politikadan gelen toplam talepteki değişimler, işsizlik üzerinde kısa dönemli etkilere sahiptir. Ancak uzun dönemde, işsizlik oranı, toplam talep tarafından etkilenmeyen doğal işsizlik oranına geri dönmektedir. Onun yerine, özellikle emek piyasalarındaki anlaşmazlıklar, ekonominin arz tarafı tarafından belirlenmektedir. Bu klasik dikotominin uzun dönemde geçerli olduğunu ifade etmektedir: parasal politika, işsizlik üzerinde uzun dönemli değişikliklere sebep olamamaktadır.⁸

Yapısalcı Okula göre doğal işsizlik oranı içseldir ve Pissarides (1990)' a göre verimlilik büyüme oranı, Oswald' a göre (1999) petrol fiyatları, Phepls' e (1999) göre stok fiyatları, Pissarides' e (1990) ve Layard ve diğ.' ne (1991) göre, işsizlik- fayda refah sisteminin cömerliği gibi kurumsal çatıda, aile bağı ve (tüketim) vergi yükü, ücret olmayan gelirin diğer şekilleri gibi reel makro ekonomik değişkenlerdeki değişikliklere göre doğal oran' ın otonom hareketlerine artış sağlayan herhangi bir ekonomik değişken gibi piyasa güçleri tarafından etkilenmektedir.⁹

1980' lerden sonra Batı Avrupa' daki işsizlik oranları Doğal İşsizlik Oranını savunulamaz yapmaktadır. Bir başka deyişle, Doğal İşsizlik Oranı hipotezi, sürekli olarak enflasyon oranlarını arttırmaktadır ve bu işsizlik oranı, NAIRU' nun aşağısında kalmaktadır.¹⁰

'Hızlandırıcı' Phillips Eğrisi olarak da ifade edilen NAIRU, Friedman tarafından, $\pi = \pi-1 + \alpha (U - U^*)$, $\alpha < 0$ biçiminde gösterilmektedir. π enflasyon ve U işsizlik oranı, U* doğal işsizlik oranı iken, enflasyon gecikmeli değer almakta ve beklenen enflasyon için ortalama olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca, doğal orandan veya NAIRU' dan elde edilen işsizlik sapmasına dayanmaktadır.¹¹

NAIRU ile doğal oran eşanlamıdır. Çünkü, doğal işsizlik oranı, istikrarlı enflasyonla uyumlu olan işsizlik düzeyidir. Friedman' ın doğal oranı, minimum ücretler, emek birimleri ve iş boşluklarıyla işsizliğin kıyaslanmasındaki zıtlıklar gibi emek piyasasının özelliklerine dayanmaktadır. Parasal politika, doğal oranı etkileyememektedir. Friedman, doğal oran zamanla değişebilmektedir. NAIRU, ortalama miktarlarla değişmektedir.¹²

NAIRU üzerine yapılan geniş araştırmalar, NAIRU' daki değişiklikleri açıklamaya ya da Blanchard' ın yaptığı gibi, verimlilik azalışları ve küreselleşme gibi 'kurumlar' ve ekonomik 'şoklar' arasındaki etkileşimleri sınamaya dayanmaktadır.¹³

NAIRU ile ilgili değişik açıklamalar mevcut olsa da, söz konusu bu açıklamalar daima ekonominin arz yönüyle ilgilidir. Onlar, toplam talebin NAIRU' yu etkilemediğini varsaymaktadır.¹⁴

G. Mankiw, A. Blinder, J. Yellen, O. Blanchard ve R. Gordon gibi öncüleri olan Yeni Keynesyenler, ekonomide hem Rasyonel Beklentiler Kuramı' nı hem de Adaptif Beklentiler Kuramı' nı kabul ederken, Nominal Ücret Yapışkanlığı (mal tesliminde

⁷ Laurence M. Ball, 'Hysteresis In Unemployment: Old and New Evidence', Working Paper, 14818, National Bureau of Economic Research, <http://www.nber.org/papers/w14818>.

⁸ Laurence M. Ball, age.

⁹ Mariam Camarero, Josep Lluís Carrion-i-Silvestre, Cecilio Tamarit, 'Testing For Hysteresis In Unemployment In OECD Countries. New Evidence Using Stationarity Panel Tests With Breaks', Documento de Trabajo, E2004/40, <http://www.reveca.com/encuentros/antiores/viiiieca/trabajos/c/pdf/camarero.pdf>, sh.3.

¹⁰ T.D. Stanley, age., sh. 632.

¹¹ Laurence M. Ball, age.

¹² Laurence M. Ball, age.

¹³ Laurence M. Ball, age.

¹⁴ Laurence M. Ball, age.

gecikmeler, eşgüdümsüzlük, görünmez tokalaşma, menü maliyetleri, stok politikası, maliyetleri esas alan fiyatlandırma, firma içi hiyerarşi, kredi tayinlaması gibi nedenlerle) Uzun Vadeli Sözleşmeler, Ahlaki Tehlike, Etkin Ücret Hipotezi, İçerdekiler- dışarıdakiler ve Histeri gibi temel görüşlere sahiptir.¹⁵

*Geçici şokların işsizlik oranı üzerinde çok kronik veya geçici etkilere sahip olduğunu ifade eden işsizlikteki Histeri kavramı ilk kez 1972 yılında Phelps tarafından kullanılmıştır.*¹⁶

Mankiw' e göre, bu deneyimin 'öncü teorisi', şok/ kurum teorilerinden elde edilmektedir. Bu teoride, şok, teknolojik değişimin neden olduğu düşük yetenekli emek talebindeki azalmadır. Kurumlar, ücret katılığı yaratan emek piyasası sapmalarıdır. Düşük yetenekli işçilerin denge ücretleri düşmekte, ama onların fiili ücretleri düşmemektedir. Böylece işsizlik artmaktadır.¹⁷

Stirati' ye göre, 1980' lerin başlangıcında, OECD ekonomileri ve Avrupa Ekonomik Topluluğu içerisinde, enflasyon oranlarında anlamlı bir azalmanın gerçekleşmesi ve 1990' lı yıllarda istikrarlı olmasına karşılık, işsizlik oranlarında artışın görülmesi, enflasyon- işsizlik eğrilerinin aşağıya doğru eğilime göstermesi, Philips Eğrisi' nin yeniden dirilmesi olarak yorumlanmaktadır.¹⁸

Yalnız aşağıya doğru eğilimli enflasyon – işsizlik eğrisinin ötesinde, 1980' lerde, farklı bir durum olarak, başlangıçta negatif şoklar için, ekonominin bir ayarlama yapmasına yönelik, görünüşte yeterli bir zaman vermiş olsa bile, *işsizlikteki değişimlerin kronikleşmeye meyilli olması ve işsizlik düzeyinin, istikrarlı bir enflasyonla uyumlu olması*, Philips Eğrisi' nden farklı olarak Histeri' ye işaret etmektedir.¹⁹

Histeri konusunda yapılan genel açıklamalara göre, *ekonominin geçici bir şokla o andaki denge durumundan uzaklaşmakta olduğu ve şok geçtikten sonra, ekonominin eski denge noktasına geri dönememesidir.*²⁰

Phelps (1972) ve Pissarides (1992)' e göre, *tek seferlik şokların sürekli etkiye sahip olması sayesinde bir mekanizma olarak işsizlik boyunca beşeri sermaye depresyonu olasılığına önem vermektedir. Diğer bir mekanizma, işsizlikteki yeterli ve büyük bir artışın bir işe sahip olmamayı teşvik eden, yani iş arama meylini azaltan sosyal işaretin artmasıdır.*²¹

Emek piyasaları piyasa kaynaklı politikalarla ikna edilen ve özel sektördeki yeni işlerin yaratılmasıyla beklendiği gibi absorbe edilemeyen *emek piyasalarında* meydana gelen yapısal değişim şoklarının *öngörülemez süreci ile başlayan Histeri*, Aghion ve Blanchard' a göre, *ekonomik birimlerin beklentilerine dayanan, gelişmekte olan ekonomilerin yüksek işsizlik dengesiyle sonuçlanmasıdır.*²²

Garibaldi ve Brixiova' ya göre, *düzensiz emek piyasalarında işsizliğin yüksek oranlarda artmasıdır.*²³

¹⁵ İlker Parasız, **Teori ve Politika Makro Ekonomi**, Ezgi Yayınları, 9. Baskı, Bursa, 2006, sh. 12, 273 ve 471.

¹⁶ Mariam Camarero, ve diğ., age.

¹⁷ Laurence M. Ball, age.

¹⁸ Antonella Stirati, 'Inflation, Unemployment and Hysteresis: An Alternative View', Review of Political Economy, Vol: 13, No.4, 2001, sh. 448.

¹⁹ Antonella Stirati, age., sh. 448.

²⁰ İlker Parasız, age, sh. 12, 273 ve 471.

²¹ Magnus Gustavsson and Par Österholm, "Hysteresis and Non- Linearities In Unemployment Rates", **Applied Economic Letters**, 2006, 13, sh. 545.

²² Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age., sh. 377.

²³ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age. sh. 377.

Boeri' ye göre, *emek piyasalarının esnekliğinde, birlik bağı, minimum ücretler ve istihdamı koruma yasası gibi geleneksel faktörlerin yanlış yönetimi ya zayıf olması, ya da etkin olmaması sonucu ortaya çıkmaktadır.*²⁴

Layard ve diğ.' Ne göre Histeri, *emek- sermaye etkileri ile sunulduğu gibi emek piyasası katılıklarına göre işsizlik üzerindeki geçici etkilere denmektedir.*²⁵

Ball' a göre, NAIRU' daki değişimler, büyük ölçüde toplam talepteki değişimlerden etkilenmektedir. Talep, fiili işsizliği etkilemektedir. Fiili işsizlik de, histeri kanalları sayesinde doğal oranı etkilemektedir.²⁶

Bu kanallar Blanchard ve Summers' a göre, histerinin açıklanması olarak, ücret pazarlıklarında 'içerdekiler- dışardakiler' teorisi ile ortaya çıkmaktadır.²⁷

Geleneksel modellerden farklı olarak Blanchard ve Summers' e göre, *işsizlikteki kronikleşme, beşeri sermaye kaybını veya içerdekiler' in- dışardakiler' in etkisine dayanmaktadır.*²⁸

Blanchard ve Summers' e göre, doğal işsizlik oranı, fiili işsizlik yoluyla etkilenmiş olabilmektedir. Eğer işsizlik oranı, doğal işsizlik oranının üzerine çıktığında, doğal işsizlik oranını yukarı doğru iten mekanizmalar var olmaktadır. Histeri, çoğu ülkede uzun dönemli işsizlik hareketlerinin temelidir. Eğer 1980' lerin avrupasındaki işsizliğin neden yüksek olduğunu veya 1990' lardaki Birleşik Krallıktaki işsizliğin neden düştüğünü veya birleşik devletlerde göreceli olarak neden istikrarlı olduğunu bilmek istersek, histeri anlamamız gerekmektedir.²⁹

1986' da Blanchard ve Summers tek seferlik şokların işsizlik üzerinde neden sürekli etkiye sahip olduğunun potansiyel bir açıklaması olarak 'içerdekiler' in pazarlık etme gücünü delil olarak sunmaktadır. 'İçerdekiler' yani kriz dönemlerinde iş sahibi olanlar, tıpkı emek piyasasındaki sendikalar gibi ücret pazarlıklarında ücretlerini arttırmak yönünde güç sahibidir.³⁰

Emek piyasasından ayrılan uzun dönemli işsizlik hikayeleri için daha fazla kanıt vardır. Bu işçiler, işçilere yönelik çekici değildirler veya onlar iş bulmak için çaba harcamamaktadır. Bu hikayeler histeri etkilerinin uzun dönemli işsizliğin faydaları ile ülkelerde daha güçlü olduğunun kanıtını ölçmektedir.³¹

Blanchard ve Summers' a göre Histeri, *genişletici talep politikaları sonucu işsizlik azalırken, enflasyonun önce yükselmesi, ancak bir süre sonra Dışarıdakiler' in becerileri, İçerdekiler' in düzeyine ulaşıncaya enflasyonun düşmesi ve buna karşın işsizliğin artmasıdır.*³²

Blanchard ve Summers' a göre, işçiler işsiz kaldığı zaman, halihazırda istihdam edilen işçiler, işlerini kaybetmeden ücretlerinin arttırılmasını hedeflemektedir. Fakat bu türlü histeri etkisinin çeşidi için Ball, çok az kanıt olduğunu ifade etmektedir.³³

Blanchard ve Summers' in ait oldukları Yapısalcı okul sınıflandırmasına göre, doğal işsizlik oranı işseldir ve reel faiz oranları tarafından etkilenmektedir.³⁴

²⁴ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age, sh. 377.

²⁵ Mariam Camarero ve diğ.,

²⁶ Laurence M. Ball, age.

²⁷ Laurence M. Ball, age.

²⁸ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age, sh. 377.

²⁹ Laurence M. Ball, age.

³⁰ Magnus Gustavsson and Par Österholm, age., sh. 545.

³¹ Laurence M. Ball, age.

³² İlker Parasız, age., sh. 12, 273 ve 471.

³³ Laurence M. Ball, age.

³⁴ Mariam Camarero ve diğ, sh.3.

Camarero, Silvestre ve Tamarit' e göre, *emek piyasası katılığına göre döngüsel dalgalanmaların işsizlik düzeyi üzerinde geçici etkilere* denilen Histeri ile serilerin şoktan sonra eski ortalama değerine geri dönmesine ve/ veya işsizlik hipotezinin doğal oranının önemli bir durumu olan uzun dönemli denge düzeyine göre yavaş ayarlama hızını zımni olarak ifade eden Kroniklik arasında fark vardır.³⁵

Ledesma-McAdam' a göre, Histeri konusundaki çoğu deneysel çalışmada olduğu gibi, *işsizlik birim köklerinin doğrusal sunumu* biçiminde ki dar tanımıyla 'Histeri' kavramı, geniş anlamda *işsizlikteki doğrusal olmayan ve yapısal kırılmaların varlığının dikkate alınmasıyla* incelenmektedir.³⁶

Fakat bu konuda farklı görüşler de mevcuttur: örneğin, Gustavsson ve Österholm' a göre, histerinin çoğu teorik modellerinden elde edilen çıkarımların ilk nedeni, işsizlik histerisi *hipotezinin birim kök testleri doğrusal bir çatıyla inşa edilmesidir*. İkinci neden, arzın ve talebin kaynağı da önemlidir. İlk çalışmalar, *doğrusal olmayan testlerin açıkça yeni olmasını yansıtmaktadır ve sonraki çalışmalar doğrusal testlerdir*.³⁷

Stirati' ye göre, Histeri fenomeni, negatif bir şok sonrası toplam talepte bir azalmadan sonra, işsizliğin kronikleşmeye meyilli olması ve ekonomik sistemin kendi kendini düzeltme mekanizmalarının, istihdamı önceki yüksek düzeyine yöneltmediği bir durumdur.³⁸

Histeri' nin sonuçları yoksulluk ve sosyal dışlama üzerinde derin bir etkiye sahiptir. İşsizlikte daha yüksek bir dereceye işaret eden çıktıdan daha yavaş adımla istihdam genişlemektedir. Böylece, piyasa ekonomisine geçişle sosyal sorunlara yol açmaktadır.³⁹

Histeri' nin oluşumuna yol açan nedenlerden bir tanesi, histerik veya yüksek olarak ısrarlı işsizlik, radikal reformlardan sonra uzun ömürlü işsizliği zımni olarak ifade etmektedir. Diğerleri, ortak şokların olası negatif sonuçlarıdır.⁴⁰

Histeri, işsizlikteki katlı dengeleri, kırılmalara göre denge işsizliğin değişmesini ve konjonktür döngüleri dalgalanmaları (business cycle fluctuations), büyük şokların işsizliğin doğal denge düzeyinde sapsmalara neden olmasıdır.⁴¹

Ball' a göre, Histerinin bazı biçiminin var olduğu açık olmasına rağmen, nedeni açık değildir. İşsizlik, doğal oran ve enflasyon arasındaki ilişki, doğrusal olmayan olarak görünmektedir ve tam olarak bu doğrusal olmayanın aşağısına doğru bastırmak zordur. Sonuç olarak politika göstergeleri, hızlı ve açık değildir.⁴²

Histeri, OECD ülkelerinde, özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu' na üye ülkelerde, 1980' lerin tamamında, 1990' ların başında, enflasyonun düşmesi ve düşüşünde istikrarlı olması, ortalama işsizlik oranlarının şiddetli olarak yükselmesi, resesyonun uzun süreli olarak devam etmesi, reel ücretlerin verimlilikten daha fazla artması ve enflasyonist sürecin yavaşlaması olarak ifade edilmektedir.⁴³

Mitchell (1993) ve Roed (1996), Avrupa' da işsizlik oranlarının durağan olmadığını ileri süren işsizlik oranlarındaki birim kökleri reddetmekte başarısız olmaktadır.⁴⁴

³⁵ Mariam Camarero, ve diğ., sh.9.

³⁶ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age., 377.

³⁷ Magnus Gustavsson and Par Österholm, age., sh. 545.

³⁸ Antonella Stirati, 'Inflation, Unemployment and Hysteresis: An Alternative View', **Review of Political Economy**, Vol: 13, No.4, 2001, sh. 448.

³⁹ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age., sh 377.

⁴⁰ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age., 377.

⁴¹ Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age., sh 379.

⁴² Laurence M. Ball, age.

⁴³ Antonella Stirati, age., sh. 448.

⁴⁴ Mariam Camarero, ve diğ., sh. 8..

Ledesma-McAdam' a göre, Merkez ve Batı Avrupa Ülkelerinin işsizlik oranlarının çoklu denge özelliklerini sunup-sunmadığını sınıyarak, işsizliğin histerisinin sunumu veya *yüksek oranlı olarak kronik işsizliğin, radikal reformlardan sonra bile uzun ömürlü bir sorun olduğunu zımni olarak ifade etmektedir.*⁴⁵

Özetle, çok geniş bir literatüre rağmen, çelişkili tanımlar mevcut olsa da, Histeri konusundaki tanımlardaki ortak özellikler, *emek piyasalarının katılığı, Histeri' den önce kaynağı ekonomik olan negatif bir şokun meydana gelmesi, şokun işsizliği kalıcı olarak arttırması ve işsizliğin sonuçlarının ekonomik bir sorun olmasından öte, sosyal ve politik sonuçlara sahip olması* biçiminde özetlenebilmektedir.

Çoğu ülkede, uzun dönemli işsizlik hareketlerinin merkezi olan Histeri,⁴⁶ Stirati' ye göre Kuzey Avrupa Ülkeleri, enflasyon oranları açısından OECD ülkeleri ortalamasından anlamlı olarak daha yüksek oranlı olmayan enflasyon oranları ile eşanlı olarak düşük işsizlik oranlarını çok uzun süre boyunca sürdürmeye meyilli olmasıyla başarı göstermiştir. Bu başarı, gelir dağılımı üzerindeki bir oluşumu inşa edilmekle hızlanan veya yüksek enflasyonu önlemenin ekonomik politika ve kurumsal düzenleme kabiliyetinin bir sonucu olarak yorumlanmaktadır.⁴⁷

Birleşik Devletler, Avrupa' dakinden daha fazla esnek emek piyasalarına sahiptir ve bu yüzden NAIRU' da bir artış deneyimi yaşamamıştır.⁴⁸

Levin ve Lin (1992) testi (LL) ile başlarken, çoğu çalışma, Hadri (2000) tarafından sunulan test veya IM, Pesaran ve Shin (1997) tarafından geliştirilen IPS testlerini içeren panellerdeki birim kökler için test etmek üzerinde yapılmıştır. Song ve Wu (1997, 1998), güçlü olarak, LL testini kullanarak Birleşik Devletler için işsizlikteki birim kökü reddetmektedir ve Leon-Ledesma (2000) de, IPS testlerini kullanarak Avrupa Birliği için değil ama Birleşik Devletler için histeriyi reddebilmektedir. Ancak, bu testlerin hiçbirisi dağılımlardaki kesit veri bağımsızlığı artık uygulanabilir yaptığı zaman dikkate değerdir. Strazicich ve diğ. (2001), Im uygulamış ve Lee (2001) panel LM birim kök testi kronik parametrede heterojoniteye izin veren ve iki olasılığı değişimlere çıkmaktadır.⁴⁹

Son yıllarda işsizliğin keskin bir artış gösterdiği ülkeler, kapalı ülke ekonomi modeli çerçevesinde tam istihdam politikalarını izlerken, finansal piyasalarını liberalize eden ve değişen makro ekonomik politikalar uygulayan küçük açık ekonomilerdir. Bu ülkelerin yaşadıkları deneyim, düşük işsizlik oranları ve yüksek enflasyon oranları arasındaki ilişkinin bozulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu bozulan ilişkinin nedeni, küçük açık ekonomilerde genelde ekonomik politika üzerinde endüstriyel ilişkilerin doğası ve kurumsal düzenlemelerdir.⁵⁰

Çoğu ekonomistler, parasal politikanın birkaç yıl için işsizliği, doğal işsizlik oranına itelediğini iddia etmektedir. 2000' li yıllardaki işsizlik 1980' lerde kinden daha yüksek oranlarda olması, parasal politikayla ya çok az ilgilidir ya da hiç ilgili değildir.⁵¹

Nelson ve Plosser (1992), Peron (1989), Roed (1996) ve Xiao ve Phillips (1997) Birleşik Devletler'deki işsizlik oranını durağan bulmasına rağmen, Mitchell (1993), Breitung (1994) ve Tanaka (1996) durağan bulmamaktadır.⁵²

⁴⁵ Miguel A. Leon- Ledesma, Peter McAdam, age, sh..398.

⁴⁶ Laurence M. Ball, age.

⁴⁷ Antonella Stirati, age, sh. 448.

⁴⁸ Laurence M. Ball, age.

⁴⁹ Mariam Camarero, ve diğ., age, sh. 9

⁵⁰ Antonella Stirati, age, sh. 448.

⁵¹ Laurence M. Ball, age.

⁵² Mariam Camarero ve diğ., Age, sh.11.

Histeri' nin belirlenmesine yönelik yapılan ekonometrik çalışmalarda basit bir yöntem, NAIRU' nun uzun dönemli bir işsizlik trendi olduğu fikri üzerine kurulan Hodrick-Prescott filitresi ile fiili işsizlik için serileri düzeltilmektedir.⁵³

Banerjee, Lumsdaine ve Stock (1992), Zivot ve Andrews (1992) ve Peron (1997) ve diğerleri arasında, içsel olarak belirlenen bir kırılmaya izin veren testleri geliştirmekte ve Lumsdaine ve Papel (1997) iki kırılma için izin veren testleri genişletmektedir. İşsizliğin denge oranı, emek piyasalarındaki kurumsal düzenleme reformlarını veya geçici arz şoklarına göre değişebilmektedir. Şimdi ortak olarak, birim kök hipotezinin reddedilmemesinin deterministik parçalarının yanlış belirlenmesiyle sonuçlanabilmesini kabul etmektedir.⁵⁴

Ball ve Mankiw tarafından gerçekleştirilen daha fazla ileri bir teknikle Histeri' yi araştırmaktadır. Daha düşük NAIRU, daha rastlantısal olmadığını tahmin etmektedir. Çünkü düşen enflasyon, doğal işsizlik oranının, fiili işsizlik oranı altında olduğunu ileri sürmektedir. Yapılan çalışma da histeri etkileri 1970' lerde ikincil derecede hissedilirken, 1980' ler işsizliğin hikayesinin büyük bir kısmını içermektedir.⁵⁵

Murray ve Papel (2003), heterojen sabit değişkenle tek zamanlı bir değişime izin veren trend olmayan veri için ADF tipi panel birim kök testini kullanarak, 1955- 1990 dönemi için 17 OECD ülkeleri örneği için işsizlikteki histeri' ye çalışmaktadır. Monte Carlo yöntemlerini kullanarak, kritik değerler kalıntılarda kesit veri ve seri korelasyon için değerler hesaplanmıştır. Onlar, daha küçük sayıdaki alt paneller (Avrupa, EFTA ve Avrupa Birliği Ülkeleri) kadar OECD ülkelerinin tüm paneli için rejim- makul durağanlığının çok güçlü kanıtını bulmuşlardır.⁵⁶

Ledesma- McAdam 15 Avrupa Birliği ülkesi ile ilgili çalışmalarında, Markov-Değişirme Regresyonları ve birim kök testlerini kullanarak, emek piyasalarında histeri özelliklerinin varlığını test etmişler ve yapısal değişimler ve ticari döngüler etkilerinin kontrolünden sonra birim kök hipotezini reddetmişlerdir. Fakat, yeterli derecede büyük şoklardan sonra ekonominin dalgalanmalarının karşısında düşük ve yüksek işsizlik dengesinin varlığını gözlemleyebilmektedirler.⁵⁷

Avrupa' daki emek piyasaları, işsizlik ve piyasa katılımı açısından yüksek dereceli heterojenlik göstermektedir. Avrupa Birliği üyeleri ile OECD ülkeleri kıyaslandığında, yüksek kronik işsizliğe sahip olması birlik üyelerinin ortak özelliğidir. Diğer ortak özellik, Kuzey Amerika ülkelerine göre birlik üye ülkeleri daha fazla esnek olup, işsizliğe neden olmaktadır. Bu görüş, zaman serileri tekniklerini temel alan deneysel çalışmaların ilk örnekleri ile desteklenmektedir.⁵⁸

Avrupa Birliği Ülkeleri' nin dinamiklerinin kıyaslanmasında, gelişen ülkelerin karşısındaki rejimler arasındaki işsizliğin dengesinde daha büyük değişimler ve daha yüksek ayarlama hızını gösterdiğini gözlemlemektedirler. Ayrıca, Hırvatistan ve Letonya hariç olmak üzere, işsizliğin kronikleşmesi göreceli olarak daha az düzenli emek piyasalarıyla uyumlu olarak düşüktür.⁵⁹

Bu sonuçlar, Merkez ve Batı Avrupa Ülkelerindeki makro istikrar politikaları kadar iyi olarak, emek piyasası reformları için önemli göstergelere sahiptir. Merkez ve Batı Avrupa

⁵³ Laurence M. Ball, age.

⁵⁴ Mariam Camarero ve diğ., age. sh. 12.

⁵⁵ Laurence M. Ball,

⁵⁶ Mariam Camarero, ve diğ., age. sh. 13.

⁵⁷ Miguel A. Leon- Ledesma, Peter McAdam, age., sh.398.

⁵⁸ Mariam Camarero, ve diğ., age. sh. 13.

⁵⁹ Miguel A. Leon- Ledesma, Peter McAdam, age., sh. 398.

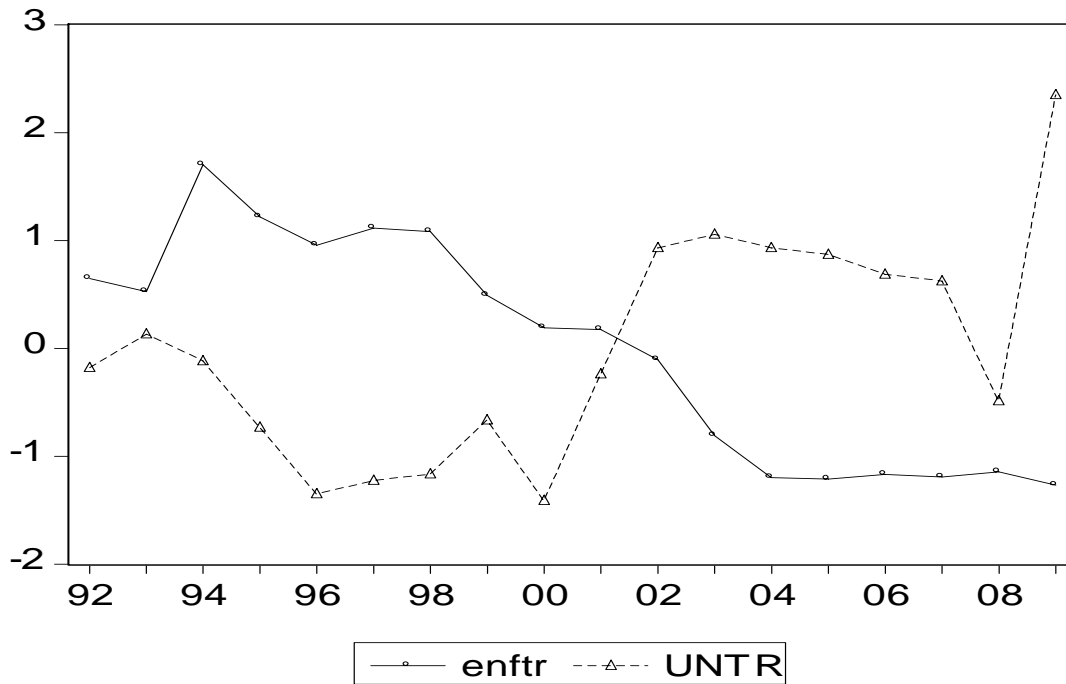
Ülkelerindeki standart sürekli makro ekonomik istikrar politikaları, en azından Avrupa Birliği deneyiminin açığa çıkardığından daha uzun olmayan, işsizlik üzerinde uzun dönemde devam eden etkisine sahip olduğunu görmemektedir. Ancak, Merkez ve Batı Avrupa Ülkelerinde muhtemelen devam eden emek ve mal piyasalarının daha derin reformları ('büyük' şokları inşa edebilen), denge işsizlik düzeyinde uzun dönemde devam edebilme olasılığı hesaba katılmalıdır.⁶⁰

2. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomisi' nde Histeri

Grafik.1.1. Normalize edilmiş veri (her iki oranın da % ile ifade edilebilmesinden dolayı) ile, bağlantı noktaları ve regresyon ilişkisinin varsayımı altında, tek ölçekli ve çizgi grafiği olarak çizilmiştir. Türkiye' deki enflasyon ve işsizlik oranlarının yakınlaşma noktaları, 1993, 2001 ve 2008 yıllarıdır. Kalan yıllarda çoğunlukla Philips Eğrisinin geçerli olduğu gözlemlenmektedir. Enflasyon oranının yükseldiği yıllarda işsizliğin azalması, istihdamın artmasına yönelik kamusal politikaların, muhtemelen emisyon artışı ve/ veya borçlanma yoluyla finanse edilebilmesiyle açıklanabilmektedir.

Türkiye Ekonomisi açısından, başlangıcından günümüze kadar işsizliğin ciddi bir ekonomik, politik ve sosyal bir sorun olmasıdır.

Grafik.1.1. Türkiye İçin, Enflasyon ve İşsizlik Oranları (1992- 2009)

Kaynak: www.oecd.org' den elde edilen verilerle çizilmiştir.

3. Türkiye Ekonomisi Açısından Ekonometrik Histeri Modeli

Çalışmada kullanılan model, Johansen' in makalesinin uygulamasına konu olan Rasyonel Beklentiler Kuramı yerine, Uyarlayıcı Beklentiler Kuramı' na uygun olarak kurulan otoregresif bir modeldir. En küçük kareler tekniğinin kullanıldığı otoregresif modelde, 1992-2009 arasındaki yıllarda, enflasyon hedeflemesinin kukla değişken, işsizlik bağımlı değişken,

⁶⁰ Miguel A. Leon- Ledesma, Peter McAdam, age., sh 398.

enflasyon bağımsız değişken ve GSMH kontrol değişken olarak 3 temel makroekonomik gösterge mevcuttur. Türkiye Ekonomisi' nin 17 yıllık verisinin esas alındığı modelde, 2001 yılı ve sonrası yıllar kukla değişken olarak kullanılmaktadır.

Türk Ekonomisi' nde 1992- 2009 yılları arasındaki işsizlik verilerinin gelişimi izlenerek, 2001 yılı ve sonrasında uygulanan enflasyon hedeflemesi politikasının işsizlik üzerinde histeri' ye neden olup – olmadığını belirlemeye yönelmektedir.

Öncelikle serilerin cari değerlerinin 1 ve 2 yıl gecikmeli değerleri alınarak, serilerin durağan olup- olmadığını tespit etmek için Birim Kök Testleri yapılmaktadır. Değişkenlerin durağan olduğunun beklentisi doğrultusunda, hesaplanan ADF test istatistiğinin değerinin, ADF kritik değerlerinden büyük olması gerekmektedir.

Öncelikle Johansen makalesinde işsizlik serilerini rasyonel beklentiler kuramı çerçevesinde Birim Kök Testlerine tabii tutmuştur ve Histeri' nin ekonometrik açıdan işsizlik serileriyle gösterilmesinde, serilerin durağan olmamasını yani, birim köke sahip olması gerektiğini açıklamaktadır.⁶¹

Bu açıklamaya kısmen katılmamaktayım. Çünkü öncelikle analizin teorik alt yapısı olarak seçilen Rasyonel Beklentiler Modeli yerine, enflasyonun kitlesel ve psikolojik sonuçlarının derin etkilerini araştırmak açısından Gecikmesi Dağıtılmış Model çok daha uygundur. Fakat, Johansen' in özellikle Histeri işsizlik serilerinin birim köke sahip olmasını histeri olarak açıklamasına katılmamaktayım. Zira, birim köke sahip, durağan olmayan işsizlik oranlarında birim kök veya birim köke yakın olan test sonuçları Histeri' nin ilk göstergesi olarak genel kabul görmektedir.⁶²

İlk etapta muhtemelen tesadüfi olarak gerçekleşmesi muhtemel bu trendin nedeni, ilerleyen kısımlarda Granger Nedensellik testi ile elde edilmektedir.

Modelimde işsizlik ve enflasyon serileri OECD verilerinden yüzde olarak alınmıştır. Yine OECD verilerinde, Milyon dolar olarak verilen cari GSMH' nin da logaritmik değerleri alınmıştır. Ayrıca, 2001 yılına kadar 0, 2001 den sonrası yıllarda 1 değerini alan enflasyon hedeflemesi kukla değişken olarak kullanılmıştır.

Serilerin 1 ve 2 yıl gecikmeli değerleri alınarak, serilerin durağan olup- olmadığına dair birim kök test sonuçlarına göre, incelenen serilerde birim kökün var olduğu görülmektedir.⁶³

Standartların dışında, Histeri' nin mevcudiyeti açısından ilk beklentim, Johansen⁶⁴ gibi, işsizlik ve enflasyon serilerinde birim kökün var olması, durağan olmamasıdır. Logaritması alınmış GSMH serisi açısından, histeri' nin yalnız işsizlik ve enflasyon serilerinde geçerli olması beklentisi karşısında birim kökün var olmaması beklenmektedir. GSMH serileri birim kök testine tabii tutulduğunda, ancak düzeyde sabit katsayılı 1 gecikme ve 2 gecikmeli durumda birim köke rastlanmamaktadır.

Birim kök test sonuçlarına göre, işsizlik, Enflasyon ve GSMH değişkenleri düzeyde sabit katsayılı 1 ve 2 gecikmeli değerleri dikkate alınmalıdır.

Seriler arasında birlikte hareket etmenin ve seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup- olmadığını tespit etmek için yapılan, işsizlik değişkeninin içsel olarak kabul edildiği bir durumda, sabit değişkenli ko- entegrasyon testi yapılmaktadır.⁶⁵

⁶¹ Kare Johansen, age.

⁶² Miguel A. Leon-Ledesma ve Peter McAdam, age. sh. 377.

⁶³ Bknz. Ek.1.

⁶⁴ Kare Johansen, age.

⁶⁵ Bknz. Ek.2.

Ko- entegrasyon test sonuçlarına göre, işsizlik içsel değişken, sabit terimli, 1 ve 2 yıl gecikmeli olarak ko- entegre, işsizlik ve enflasyon içsel değişken, sabit terimli, 1 ve 2 yıl gecikmeli olarak ko- entegre, işsizlik içsel değişken ve GSMH dışsal değişken, sabit terimli, 1 yıl gecikmeli olarak ko- entegre olmaması Histeri etkisinin belirlenmesi açısından beklenen sonuçlara uygundur.

Nihayetinde Granger Nedensellik testi uygulanmaktadır. F testi için 1 yıl gecikmeli ve 17 gözlem sayısı ve 3 parametre ile (1, 14) ile kritik değer % 5 önemlilik düzeyinde 4.65 - %1 önemlilik düzeyinde 8.86, 2 yıl gecikmeli, 16 gözlem sayısı ve 3 parametre ile (2, 13) ile kritik değer % 5 önemlilik düzeyinde 3.81, %1 önemlilik düzeyinde 6.70 olup, 15 gözlem sayısı ve 3 parametre ile (3, 12) ile kritik değer % 5 önemlilik düzeyinde 3.49, %1 önemlilik düzeyinde 5.93 olup bu kritik değerler test istatistik değeri ile kıyaslanmaktadır. (tek yıldız *, %5 önemlilik düzeyinde, çift yıldız %1 önemlilik düzeyinde hipotezin reddi anlamına gelmektedir.)⁶⁶

Granger Tet sonuçlarına göre, 1 yıl gecikmeyle enflasyon işsizliğe neden olmakta, 2 yıl gecikmeyle GSMH ve enflasyon arasında çift yönlü nedensellik mevcut olmakta ve 3 yıl gecikmeyle işsizlik enflasyona neden olmaktadır.

İşsizlik bağımlı değişken iken, tahminler, Kukla Değişken, Enflasyon ve GSMH bağımsız değişken olarak belirlenmektedir.

t testlerine göre, 17 serbestlik derecesinde (n-1), % 10, % 5 ve % 1 düzeyinde anlamlılık testi kritik değerleri, sırasıyla 1.333, 1.740 ve 2.567 olup, kurulan 16 modelden yalnızca Model 13, bu test tarafından doğrulanmaktadır.⁶⁷

Gecikmesi Dağıtılmış Model 13 için yapılan Durbin h test sonucu, ± 1.96 kritik değerine göre, $(h= 1-1/2d)$ formülü⁶⁸ gereğince hesaplanan 1.112 değerinin kritik değerler arasında olması modelin otokorelasyona sahip olmadığını göstermektedir.

Ayrıca, Model 13' ün sahip olduğu % 60' lık R2 sonucu, düzeyde, 1 ve 2 yıllık gecikmelerle, gecikmesi dağıtılmış enflasyon ve GSMH bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişkeni % 60 oranında açıklayabilmesi de kabul edilebilir bir sonuçtur.⁶⁹

'Dum' olarak simgelenen 2001 ve sonrasında uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı' na göre Enflasyon Hedeflemesi Politikasının kukla değişken olarak gecikmesi dağıtılmış modele dahil edilmesi sonucunda pozitif değer alması ve anlamlı olarak 0' dan farklı olması da kabul edilebilirdir.

Model 13 incelendiğinde, düzeyde; işsizliği, enflasyonun arttırdığını ve GSMH' nın azalttığını, 1 yıl gecikmeli durumda; işsizliği, enflasyonun azalttığı, GSMH' nın arttırdığı, 2 yıl gecikme sonucunda; işsizliği, enflasyonun ve GSMH' nın azalttığı gözlenmektedir. Bu sonuçlar teorik beklentilere de uygundur. Çünkü, üretimin azalması sonucu işsizliğin artması ile birlikte fiyatlar genel düzeyinin de artması beklenen ilk mantıklı sonuçtur. 1 yıl gecikme sonucunda, işlerini kaybeden insanların taleplerini kısmaları sonucu, fiyatlar genel düzeyinin de düşmesi ikinci makul sonuçtur.

Son olarak, üretimin kısılması, düşen GSMH ve talep kısılması sonucu düşen enflasyon oranları, sosyal bir patlamaya neden olmamak için, muhtemelen yeni istihdam alanlarının açılmasına yönelik hükümet politikası (muhtemelen kamu sektöründe yeni kadroların açılması ve/ veya özel sektörün üretimini teşvik amaçlı otomobil piyasasına

⁶⁶ Bknz. Ek.3.

⁶⁷ Bknz. Ek.4.

⁶⁸ Damodar N. Gujarati, **Basic Econometrics**, McGraw-Hill Inc, Literatür Yayıncılık, Third Edition, Turkey, 1995, sh. 605.

⁶⁹ Bknz. Ek.4.

yönelik vergi indirimi gibi, işverenlerin işçi çıkarmaması için kamuoyuna yapılan resmi açıklamalar, yaptırımlar ve çeşitli maliye politikası araçları gibi) ile işsizliğin azaltılması sonucu da beklentilere uygundur.

Model 13' de kısa, orta ve uzun vadeli etkileri açısından incelendiğinde, bağımsız değişkenlerin β katsayılarının, $(\lambda / 1 - \lambda)$ formülüne göre hesaplanmasından elde edilen sonuçlar, *kısa dönemde* ENFTR' de 0,967043, LGDPTR' de 1,52441, *orta dönemde* ENFTR' de 0,010730, LGDPTR' de 1,11173, *uzun dönemde* ENFTR' de 0,028805 LGDPTR' de 1,182357 olarak elde edilmiştir.

Ayrıca $(1 - \lambda)$ formülü, fiili ve beklenen beklentilerdeki ayarlama hızı belirlenmektedir. Daha düşük λ (ENFTR= 0.032957, ENFTR(-1)= 0.010616, ENFTR(-2)= 0,027998, LGDPTR= 2,906900, LGDPTR(-1)= 9,949867, LGDPTR(-2)= 6.483749) daha büyük ayarlama hızına sahip olduğu⁷⁰ dikkate alınarak incelendiğinde, uygulanan politikaların kısa, orta ve uzun dönemdeki işsizlik üzerinde enflasyon (muhtemelen hükümet tarafından uygulanan) ile büyük ayarlamalar, kısa, orta ve uzun dönemdeki işsizlik üzerinde GSMH (muhtemelen ekonominin gerek kamu gerekse özel sektörünün beraberce uyguladığı politikalar) ile küçük ayarlamalar gerçekleştiği sonuçları çıkarılabilmektedir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma ile, ilk defa 1972 yılında Phelps tarafından ifade edilen Histeri' nin Türkiye Ekonomisi' nde, 1992- 2009 yılları arasında, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Çerçevesinde izlenen Enflasyon Hedeflemesi Politikası kukla değişken olarak ele alındığı bir durumda geçerli olup-olmadığını sınamaktadır.

Çok çeşitli Histeri tanımlarında geçen 'geçici şok' çalışmamda 'enflasyon hedeflemesi gibi kalıcı bir uygulama' olarak farklı bir açıdan ele alınmıştır.

Ayrıca, Histeri temel olarak Yeni Keynesyenler' e göre yeni ve farklı bir 'piyasa başarısızlığı' olarak sunulmasına rağmen, bu çalışmamda Yeni Klasikler' e göre, uygulanan Enflasyon Hedeflemesi Politikasının literatürdeki adıyla 'hükümet başarısızlığı' nı göstermek için kullandım.

Histeri kavramını kullanmayı, özellikle 'kalıcılık, kroniklik' özelliği ve 'sosyal ve politik sonuçlarının önemi' açısından tercih ettim.

Türkiye Ekonomisi açısından Histeri analizinde, kullanılan Rasyonel Beklentiler Kuramı yerine, Adaptif Beklentiler Çerçevesinde Gecikmesi Dağıtılmış Model kullanmayı tercih ettim.

Ayrıca Histeri açıklamalarında serilerde birim kökün varlığını çalışmamda benimseyerek, ekonometrik analizimde işsizlik serilerinde ADF birim kök test istatistiklerine göre, birim kök olmadığına dair boş hipotezin reddedilmesini Histeri' nin geçerliliği konusunda ilk gösterge olarak ele aldım.

İşsizlik, enflasyon ve GSMH arasındaki ko entegrasyon testlerinin sabit terimli ve en az 1 yıl gecikmeli olarak ko entegre olmasını, Granger Nedensellik Testi için yeterli ve gerekli koşul olarak kabul ettim.

Granger Nedensellik Test sonuçlarına göre, 1 yıl gecikmeyle enflasyon işsizliğin nedeni, 2 yıl gecikmeyle GSMH- enflasyon arasındaki çift yönlü nedensellik ve 3 yıl gecikmeyle işsizlik enflasyona neden olmaktadır. Özellikle bu test sonuçlarının yorumlanmasında, enflasyon hedeflemesi politikasının başarısızlığı kalıcı etkilere işaret etmesi açısından anlamlıdır. 1 yıl gecikme ile yükselen enflasyon, az üretim, az üretim işçi

⁷⁰ Damodar N. Gujarati, age. sh. 578.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 30 Mayıs – Haziran 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

çıkarma ile sonuçlanırken, 2 yıl gecikme ile az üretimin fiyat yükselişine, fiyat yükselişinin az üretime neden olmakta ve 3 yıl gecikme ile işsizliğin kalıcı olması ve ekonominin az üretimi benimsemektedir.

Türkiye Ekonomisi için kurulan Gecikmesi Dağıtılmış Model sonuçlarına göre, enflasyon hedeflemesi ile büyük ayarlamalar yapılırken, işsizlik konusunda küçük ayarlamalar yapılması ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ nın sosyolojik ve politik açıdan ciddi bir sorun olan İşsizliğin ikinci plana atıldığına ve reel sektörün üretimini destekleme konusunda da yetersiz desteklemelerin mevcudiyetine işaret ettiği biçiminde yorumlanabilmektedir.

Kaynaklar

- 1) Ball Laurence M., ‘Hysteresis In Unemployment: Old and New Evidence’, Working Paper, 14818, National Bureau of Economic Research, <http://www.nber.org/papers/w14818>.
- 2) Camarero Mariam, Silvestre Josep Lluís Carrion-i, Tamarit Cecilio, ‘Testing For Hysteresis In Unemployment In OECD Countries. New Evidence Using Stationarity Panel Tests With Breaks’, Documento de Trabajo, E2004/40, <http://www.revecap.com/encuentros/antiores/viiiieea/trabajos/c/pdf/camarero.pdf>, sh.3.
- 3) Gujarati Damodar N., **Basic Econometrics**, McGraw-Hill Inc, Literatür Yayıncılık, Third Edition, Turkey, 1995, sh. 605.
- 4) Gustavsson Magnus and Österholm Par, “Hysteresis and Non- Linearities In Unemployment Rates”, **Applied Economic Letters**, 2006, 13, sh. 545.
- 5) Johansen Kare, ‘Hysteresis in Unemployment: Evidence from Norwegian Counties’, **Working Paper Series, No.6/2002, Department of Economics, Norwegian University of Science and Technology**, Norway, www.svt.ntnu.no/iso/wp/wp.htm
- 6) Kare Johansen, ‘Hysteresis in Unemployment: Evidence from Norwegian Counties’, Working Paper Series, No.6/2002, **Department of Economics, Norwegian University of Science and Technology**, Norway, www.svt.ntnu.no/iso/wp/wp.htm makalenin kritiğine yönelik olarak şekillenmiştir.
- 7) Ledesma Miguel A. Leon-ve McAdam Peter, “Unemployment, Hysteresis and Transition”, **Scottish Journal of Political Economy**, Vol.51, No:3, August 2004, pp 377.
- 8) Leon Miguel A. - Ledesma Peter McAdam, “Unemployment, Hysteresis and Transition”, **Scottish Journal of Political Economy**, Vol: 51, No. 3, August 2004, pp.398.
- 9) Onur Sara, “Türkiye Ekonomisi’ nde Faiz Oranları – Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980- 2005), **Journal of Qafqaz University**, November 24, 2008.
- 10) Parasız İlker, **Teori ve Politika Makro Ekonomi**, Ezgi Yayınları, 9. Baskı, Bursa, 2006, sh. 12, 273 ve 471.
- 11) Stanley T.D., “Integrating The Empirical Tests of The Natural Rate Hypothesis: A Meta-Regression Analysis”, **KYKLOS**, vol: 58, 2005, No: 4, pp. 632.
- 12) Stirati Antonella, ‘Inflation, Unemployment and Hysteresis: An Alternative View’, **Review of Political Economy**, Vol: 13, No.4, 2001, sh. 448.
- 13) www.oecd.org
- 14) Yılandı Veli, “Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 10 (2), 2009, sh. 325.

EKLER

Ek. 1. Birim Kök Testleri

Değişken	Test Noktası	Test Türü	Gecikme Değeri	Test İstatistiği	Kritik Değer (%) (%)5) (%)10)	Birim Kök Test Sonucu	
İşsizlik	Düzy	Sabit Katsayılı	1	-0.843146	(-3.9228) (-3.0659) (-2.6745)	Var	
		Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-2.174576	(-4.6712) (-3.7347) (-3.3086)	Var	
	"	"	Sabit Katsayılı	2	-0.812695	(-3.9635) (-3.0818) (-2.6829)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-2.585543	(-4.7315) (-3.7611) (-3.3228)	Var
	"	1d. Farklılık	Sabit katsayılı	1	-2.391530	(-3.9635) (-3.0818) (-2.6829)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-2.497654	(-4.7315) (-3.7611) (-3.3228)	Var
	"	"	Sabit katsayılı	2	-2.099163	(-4.0113) (-3.1003) (-2.6927)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-2.168804	(-4.8025) (-3.7921) (-3.3393)	Var
	"	2d. Farklılık	Sabit katsayılı*	1	-3.093385	(-4.0113) (-3.1003) (-2.6927)*	Var*Yok
			Sabit katsayılı ve trendli	"	-2.869805	(-4.8025) (-3.7921) (-3.3393)	Var
Enflasyon	Düzy	Sabit Katsayılı	1	-0.346683	(-3.9228) (-3.0659) (-2.6745)	Var	
		Sabit Katsayılı ve Trend*	"	-4.084399	(-4.6712) (-3.7347)* (-3.3086)*	*Yok	
	"	"	Sabit Katsayılı	2	-0.894583	(-3.9635) (-3.0818) (-2.6829)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-0.921289	(-4.7315) (-3.7611) (-3.3228)	Var
	"	1d. Farklılık	Sabit katsayılı*	1	-5.559517	(-3.9635)* (-3.0818)* (-2.6829)*	*Yok
			Sabit Katsayılı ve Trend*	"	-4.907410	(-4.7315)* (-3.7611)* (-3.3228)*	*Yok
	"	"	Sabit katsayılı	2	-1.452351	(-4.0113) (-3.1003) (-2.6927)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-1.336518	(-4.8025) (-3.7921) (-3.3393)	Var
	"	2d. Farklılık	Sabit katsayılı*	1	-7.011381	(-4.0113)* (-3.1003)* (-2.6927)*	*yok
			Sabit Katsayılı ve Trend	"	-6.417643	(-4.8025)* (-3.7921)* (-3.3393)*	*yok
"	"	Sabit katsayılı	2	-3.339277	(-4.0681) (-3.1222)* (-2.7042)*	Var *Yok	
		Sabit katsayılı ve trendli	"	-4.383325	(-4.8870) (-3.8288)* (-3.3588)*	*Yok	
LogGSMH	Düzy	Sabit Katsayılı	1	-3.588029	(-3.9228) (-3.0659) (-2.6745)	*yok	
		Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-0.744714	(-4.6712) (-3.7347) (-3.3086)	Var	
	"	"	Sabit Katsayılı	2	-3.666818	(-3.9635) (-3.0818)* (-2.6829)*	*yok
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-1.667500	(-4.7315) (-3.7611) (-3.3228)	Var
	"	1d. Farklılık	Sabit katsayılı	1	0.143087	(-3.9635) (-3.0818) (-2.6829)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-3.257370	(-4.7315) (-3.7611) (-3.3228)	Var
	"	"	Sabit katsayılı	2	-0.403850	(-4.0113) (-3.1003) (-2.6927)	Var
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-2.532624	(-4.8025) (-3.7921) (-3.3393)	Var
	"	2d. Farklılık	Sabit katsayılı	1	-3.498321	(-4.0113)* (-3.1003)* (-2.6927)*	*yok
			Sabit Katsayılı ve Trend' li	"	-3.235674	(-4.8025) (-3.7921) (-3.3393)	Var
"	"	Sabit katsayılı	2	-2.509248	(-4.0681) (-3.1222) (-2.7042)	Var	
		Sabit katsayılı ve trendli	"	-2.320593	(-4.8870) (-3.8288) (-3.3588)	Var	

Ek. 2. Ko- Entegrasyon Testleri

		Gec.	Eigen değ.	olasılık	%5 ve % 1 kritik değer	Ko- Entegre ? (H= Hayır)
İçsel Değ.- işs	Sabit	1	0.051849	0.851863	(3.76) (6.65)	H
“	“	2	0.056642	0.874641	(3.76) (6.65)	H
İçsel Değ.- işs ve İçsel değ.- enf	sabit	1	0.404091 0.006224	8.382580 0.099899	(15.41) (20.04) (3.76) (6.65)	H H
“	“	2	0.601913 0.371369	20.77943 6.963152	(15.41) (20.04) (3.76) (6.65)	E E
İçsel Değ.- işs ve Dışsal değ.- enf	sabit	1	0.301570	5.742726	(3.76) (6.65)	%1 H
“	“	2	0.452863	9.045845	(3.76) (6.65)	E
İçsel Değ.- işs ve Dışsal değ.- GSMH	sabit	1	0.206730	3.705457	(3.76) (6.65)	H
“	“	2	0.326957	5.939181	(3.76) (6.65)	%5 E

Ek.3. Granger Nedensellik Testi

Pairwise Granger Causality Tests

Sample: 1992 2009

Null Hypothesis:

	Obs	F-Statistic	Probability
Lags: 1			
ENFTR does not Granger Cause UNTR	17	5.95515*	0.02857
UNTR does not Granger Cause ENFTR		0.15194	0.70256
LGDPTTR does not Granger Cause UNTR	17	3.07371	0.10143
UNTR does not Granger Cause LGDPTTR		4.40059	0.05456
LGDPTTR does not Granger Cause ENFTR	17	9.19530*/**	0.00896
ENFTR does not Granger Cause LGDPTTR		21.7820*/**	0.00036
Lags: 2			
ENFTR does not Granger Cause UNTR	16	3.10671	0.08519
UNTR does not Granger Cause ENFTR		0.19904	0.82241
LGDPTTR does not Granger Cause UNTR	16	2.25436	0.15118
UNTR does not Granger Cause LGDPTTR		1.46336	0.27321
LGDPTTR does not Granger Cause ENFTR	16	12.7496*/**	0.00136
ENFTR does not Granger Cause LGDPTTR		1.07106	0.37584
Lags: 3			
ENFTR does not Granger Cause UNTR	15	2.27074	0.15736
UNTR does not Granger Cause ENFTR		13.5728*/**	0.00167
LGDPTTR does not Granger Cause UNTR	15	2.42031	0.14124
UNTR does not Granger Cause LGDPTTR		1.10551	0.40183
LGDPTTR does not Granger Cause ENFTR	15	1.04325	0.42450
ENFTR does not Granger Cause LGDPTTR		0.77979	0.53760

Ek. 4. Muhtemel Gecikmesi Dağıtılmış Modeller

Model Adı	Variable	Coefficient	Std error	t-Static	Prob.	
Model 1	C	8.508580	1.630068	5.219769	0.0002	R sq. 0.591669
	ENFTR	-0.002446	0.025008	-0.097791	0.9236	Ad. R sq. 0.497439
	ENFTR(-1)	-0.010549	0.024150	-0.436822	0.6694	D.W. 1.709551
	DUM	1.798026	1.291659	1.392029	0.1873	
Model 2	C	15.86173	4.237468	3.743209	0.0028	R sq. 0.682639
	ENFTR	-0.026507	0.026361	-1.005570	0.3345	Ad. R sq. 0.576852
	ENFTR(-1)	-0.003522	0.022481	-0.156673	0.8781	D.W. 2.168492
	LGDPTR	-0.595613	0.321145	-1.854652	0.0884	
	DUM	2.643801	1.269926	2.081854	0.0594	
Model 3	C	20.90521	4.630332	4.514840	0.0009	R sq. 0.763047
	ENFTR	0.006691	0.029347	0.228011	0.8238	Ad. R sq. 0.655341
	ENFTR(-1)	0.015997	0.022665	0.705769	0.4950	D.W. 2.305959
	LGDPTR	-10.98173	5.383563	-2.039863	0.0661	
	LGDPTR(-1)	10.06093	5.207442	1.932030	0.0795	
	DUM	2.750920	1.147453	2.397414	0.0354	
Model 4	C	23.38987	9.782033	2.391105	0.0438	R sq. 0.766732
	ENFTR	-0.002324	0.042876	-0.054212	0.9581	Ad. R sq. 0.562622
	ENFTR(-1)	0.016649	0.039071	0.426112	0.6813	D.W. 2.315341
	ENFTR(-2)	-8.90E-06	0.028815	-0.000309	0.9998	
	LGDPTR	-11.32015	6.802811	-1.664040	0.1347	
	LGDPTR(-1)	10.49513	10.09815	1.039313	0.3290	
	LGDPTR(-2)	-0.273121	7.960512	-0.034309	0.9735	
	DUM	2.742924	1.425577	1.924080	0.0905	
Model 5	C	10.95141	6.593054	1.661053	0.1277	R sq. 0.671064
	ENFTR(-1)	-0.000261	0.040249	-0.006486	0.9950	Ad. R sq. 0.506597
	ENFTR(-2)	-0.016442	0.028696	-0.572962	0.5793	D.W. 2.080108
	LGDPTR(-1)	-0.396219	8.539852	-0.046396	0.9639	
	LGDPTR(-2)	0.170966	8.224557	0.020787	0.9838	
	DUM	2.548795	1.477691	1.724849	0.1153	
Model 6	C	12.69402	3.287757	3.860997	0.0020	R sq. 0.646663
	ENFTR(-1)	-0.019540	0.017291	-1.130093	0.2789	Ad. R sq. 0.565124
	LGDPTR(-1)	-0.383587	0.268935	-1.426318	0.1773	D.W. 2.098811
	DUM	2.806483	1.267797	2.213669	0.0453	
Model 7	C	23.38987	9.782033	2.391105	0.0438	R sq. 0.766732
	ENFTR	-0.002324	0.042876	-0.054212	0.9581	Ad. R sq. 0.562622
	ENFTR(-1)	0.016649	0.039071	0.426112	0.6813	D.W. 2.315341
	ENFTR(-2)	-8.90E-06	0.028815	-0.000309	0.9998	
	LGDPTR	-11.32015	6.802811	-1.664040	0.1347	
	LGDPTR(-1)	10.49513	10.09815	1.039313	0.3290	
	LGDPTR(-2)	-0.273121	7.960512	-0.034309	0.9735	
	DUM	2.742924	1.425577	1.924080	0.0905	
Model 8	C	20.90521	4.630332	4.514840	0.0009	R sq. 0.763047
	ENFTR	0.006691	0.029347	0.228011	0.8238	Ad. R sq. 0.655341
	ENFTR(-1)	0.015997	0.022665	0.705769	0.4950	D.W. 2.305959
	LGDPTR	-10.98173	5.383563	-2.039863	0.0661	
	LGDPTR(-1)	10.06093	5.207442	1.932030	0.0795	
	DUM	2.750920	1.147453	2.397414	0.0354	
Model 9	ENFTR	0.049469	0.038903	1.271594	0.2242	R sq. -0.264129
	ENFTR(-1)	0.036756	0.037953	0.968458	0.3493	Ad. R sq. -0.444719
	DUM	8.145046	0.738716	11.02595	0.0000	D.W. 1.366763

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 30 Mayıs – Haziran 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Model 10	ENFTR	0.030988	0.030304	1.022598	0.3252	R sq. 0.312078
	ENFTR(-1)	-0.005804	0.031789	-0.182578	0.8579	Ad. R sq. 0.153326
	LGDPTR	0.529122	0.160348	3.299825	0.0057	D.W. 1.245928
	DUM	2.520899	1.795747	1.403816	0.1838	
Model 11	ENFTR	0.014646	0.047375	0.309157	0.7625	R sq. 0.323956
	ENFTR(-1)	-0.011770	0.035279	-0.333616	0.7444	Ad. R sq. 0.098608
	LGDPTR	3.712619	6.935067	0.535340	0.6022	D.W. 1.366879
	LGDPTR(-1)	-3.193795	6.955520	-0.459174	0.6543	
Model 12	ENFTR(-1)	-0.012103	0.042663	-0.283688	0.7819	R sq. 0.580308
	ENFTR(-2)	-0.035098	0.028440	-1.234123	0.2429	Ad. R sq. 0.427693
	LGDPTR(-1)	9.732938	6.438865	1.511592	0.1588	D.W. 1.775787
	LGDPTR(-2)	-9.172997	6.461883	-1.419555	0.1835	
	DUM	1.797520	1.515086	1.186415	0.2605	
Model 13	ENFTR	0.032957	0.049700	0.663117	0.5239	R sq. 0.600021
	ENFTR(-1)	-0.010616	0.046136	-0.230100	0.8232	Ad. R sq. 0.333369
	ENFTR(-2)	-0.027998	0.032507	-0.861290	0.4114	D.W. 1.798872
	LGDPTR	-2.906900	7.187887	-0.404416	0.6953	
	LGDPTR(-1)	9.949867	12.46365	0.798311	0.4452	
	LGDPTR(-2)	-6.483749	9.289922	-0.697934	0.5029	
	DUM	2.142450	1.732446	1.236662	0.2475	
Model 14	ENFTR(-1)	-0.012103	0.042663	-0.283688	0.7819	R sq. 0.580308
	ENFTR(-2)	-0.035098	0.028440	-1.234123	0.2429	Ad. R sq. 0.427693
	LGDPTR(-1)	9.732938	6.438865	1.511592	0.1588	D.W. 1.775787
	LGDPTR(-2)	-9.172997	6.461883	-1.419555	0.1835	
	DUM	1.797520	1.515086	1.186415	0.2605	
Model 15	ENFTR(-1)	0.024391	0.018382	1.326929	0.2058	R sq. 0.241486
	LGDPTR(-1)	0.557222	0.160675	3.467995	0.0038	Ad. R sq. 0.133127
	DUM	2.107938	1.771645	1.189820	0.2539	D.W. 0.976023
Model 16	ENFTR	0.014646	0.047375	0.309157	0.7625	R sq. 0.323956
	ENFTR(-1)	-0.011770	0.035279	-0.333616	0.7444	Ad. R sq. 0.098608
	LGDPTR	3.712619	6.935067	0.535340	0.6022	D.W. 1.366879
	LGDPTR(-1)	-3.193795	6.955520	-0.459174	0.6543	
	DUM	2.499300	1.853463	1.348449	0.2024	